

İstikamet Üzere Olmak

En Kıymetli Servet İstikamet

Kelime olarak dosdoğru olmak anlamına gelen istikamet, dilimize pelesenk ettiğimiz ama özünü pek de iyi kavrayamadığımız kavramlardan. Oysa istikamet, aynı zamanda “ölçü” demektir. Hayatımızı kendisiyle örmemiz gereken ilâhi bir ölçü...

Kitaplarımızda “dosdoğru yol üzere gitmek” olarak açıklanan istikamet, her Müslümanın titizlikle üzerinde durması gereken önemli bir meseledir. Mevcut dünya problemlerinin çözümü, ahiret yurdunda huzur ve saadet adeta bu sihirli kelimenin hayata geçirilmesiyle mümkündür. Ancak istikamet ilkesi hayata geçirildiği zaman topluma denge gelir, huzursuzluk ve kargaşa yerini sükûnet ve barışa bırakır. Bu bakımdan, gemi için rota ne ise insan için de istikamet odur.

İstikamet üzere olan kişi, gerek dinî gerekse dünyevî sorumluluklarını ihmal ve savsaklamaya gitmeden, ilâhi ölçüyü gözeterek yerine getirmeye çalışır. Çünkü ilâhi ölçüye uymayan her işin aynı zamanda ilâhi rızanın da dışında olduğunu bilir. Böyle biri imanında, ibadetinde, işinde, aile ve toplum hayatında her zaman ölçülü ve tutarlıdır. Tüm işlerinde tercihini, iki zıt kutup olan ifrat ve tefrit yerine, istikamet ve ölçünün adı olan itidalden yana kullanır. O nedenle hayatı gelgitlere ve zikzaklara yabancıdır.

İstikamet, aslında her müminin hayatına uygulaması gerektiği ilâhi bir düsturdur. Kur'an-ı Kerim'de, “O halde sen (ey Rasulüm) beraberindeki tevbe edenlerle birlikte, emrolunduğun şekilde dosdoğru hareket et.” (Hûd, 112) diye buyrulmaktadır.

İhtiyarlatan emir

Rivayete göre, bu ayetin geçtiği Hûd Suresi için Efendimiz s.a.v. “Hûd suresi beni ihtiyarlattı.” buyurmuştur. Hatta anlatıldığına göre salihlerden birisi, rüyada gördüğü Peygamberimiz'e (s.a.v.); “‘Ey Allah'ın Rasûlü, senin Hûd Suresi beni yaşlandırdı.’ dediğin söyleniyor.” demiş. O da “Evet.” diye tasdik etmiştir. O zat merakla, “O surede seni yaşlandıran nedir, Peygamber kıssalarıyla kavimlerin helâki mi?” diye sorunca, Efendimiz (s.a.v.) yukarıda geçen ayeti kastederek buyurmuştur ki; “Hayır. ‘Emrolunduğun şekilde dosdoğru hareket et.’ sözüdür.” (Ruhu'l-Beyan)

Kimsenin Allah Rasulü (s.a.v.) kadar bu hususa duyarlı olması beklenemez. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de; "Allah hiç kimseye gücünün yeteceğinden başka yük yüklemeyiz" (Bakara, 286) diye buyrulmakla herkesin kaldırabileceği belli bir ölçü olduğuna dikkat çekilmiştir. Ancak yine de bu ilâhi emri gücümüz nispetinde gözetmek boynumuzun borcu değil midir? Nitekim bir hadis-i şerifte; "Allah'ın yasaklarından kaçın; emrettiklerini de gücünüz yettiğince yerine getiriniz." (Buharî, Müslim) diye buyrulmaktadır.

Burada bir hususu hatırlatmakta fayda var. Dikkat edilirse, söz konusu hadis-i şerifte yer alan "gücünüz yettiğince" kaydı, sadece müspet manadaki emirleri içine almaktadır. Yani gıybet, zina, içki, kumar ve benzeri menfi yasaklamalar bu hükmün dışında bırakılmıştır. Çünkü yasaklardan kaçınmak herkesin her durumda uyması gereken bir sorumluluktur. Onda, gücün yettiği ölçüde kaçınmak diye bir durum kesinlikle söz konusu değildir.

Toparlayacak olursak; her insan, Allah'ın yasakladıklarından tamamıyla kaçınmak, emrettiklerini de gücü nispetinde yerine getirmek suretiyle istikamet ve ölçüyü korumak zorundadır.

İstikameti gözetilenlerin müjdesi

Kur'an-ı Kerim'de, "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra istikamette bulunanlar üzerine; "korkmayın, üzülmeyin, vaad olduğunuz cennetle sevinin.." diye meleklerin ineceği müjdelenmiştir. (Fussilet, 30)

Bu ayetteki "istikamet üzere oldular" manasına gelen "istikâmû" kelimesi için sahabe ve tabiînden değişik tefsirler gelmiştir. Bunlardan bir kısmını şöyle sıralayabiliriz:

Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadılar; Ondan başka ilâhlara iltifat etmediler; Allah'a taat hususunda dosdoğru oldular, kendilerince kurnazlık yapıp yan çizmediler; amellerini Allah için yaptılar; farzları tastamam eda ettiler; Allah'ın emrine uymada sebat gösterdiler, Ona taatte bulunup günahlardan sakındılar; Allah'tan gayrısına yüz çevirdiler; geçici olandan el çekip, ebedi olanı arzuladılar.

Dikkat edilecek olursa söz konusu ayet aslında İslâm'ın da özlü bir tanımını kapsıyor. Hatırlanacağı üzere Peygamber s.a.v. Efendimiz kendisine yöneltilen "Ya Rasulallah, bana İslâm hakkında öyle bir söz söyle ki o hususta senden başka hiç kimseye soru sormayayım.."

sorusunu “Allah’a inandım de, sonra istikamet üzere ol.” diye cevaplamıştı. (Müslim)

Hadisin şerhinde ise şöyle deniliyor: “Bu hadis kısa olmakla beraber, soran kişi için İslâm’ın temel esaslarını iki kelimedede toplamış olmaktadır; onlar da iman ve istikamettir. Bilindiği üzere İslâm, tevhid ve taatten ibarettir. Bunlardan tevhid, Allah’a inandım demekle, taat ise istikametle meydana gelir.” (el-Vâfi fi Şerhi’l-Erbaîn en-Nevevî)

Sülemî, tefsirinde; az önce zikredilen “Rabbimiz Allah’tır deyip sonra dosdoğru olanlar” ayeti hakkında şunları yazmıştır; “Denildi ki; sözde dosdoğru oldukları gibi işlerde de dosdoğru oldular; halk arasında dosdoğru oldukları gibi, yalnız başlarına kaldıklarında da dosdoğru oldular; dıştan dosdoğru oldukları gibi içten de dosdoğru oldular. Muhakkak ki dosdoğru olmanın temel esprisi karardan sonra ikrar değil, ikrardan sonra karardır. Yani İslâm’ın hükümlerini, devam ve sebatan sonra tasdik etmek değil, tasdik ettikten sonra devam ve sebat göstermektir. (Sülemi, Hakâiku’t-Tefsîr)

Kitaplarda, istikametın farklı şekillerine de dikkat çekilmiştir. Mesela abidlerin istikameti kendilerini ibadeten alıkoymamaları, onu terk etmemeleri, kolayını da zorunu da yerine getirmeleri şeklinde tarif edilir. Zahitlerin istikameti dünyanın azına da çoğuna da meyletmemeleri; tövbe-kârların istikametiye küçük-büyük hiçbir günaha yeniden dönmemeleri olarak tanımlanır.

Üç önemli unsur

İnsan nefsi, fitratı itibariyle istikamet çizgisinden her an sapabilecek şekilde yaratılmıştır. Eğer vücutta bulunan üç önemli uzvu istikamet üzere tutma hususunda sebat ve kararlılık gösterilebilirse, nefsin sapması da engellenmiş olur.

Kalbin istikameti: İstikametın aslı, kalbi tevhid akidesinde sabit tutmaktır. Tevhid kişiye, marifet, haşyet, tevekkül, muhabbet gibi manevi kazanımlar sağlar. Kalp bu güzel hasletler üzere müstakim olursa diğer uzuvlar da ona itaat hususunda müstakim olurlar. Bir hadis-i şerifte bu duruma işaretle şöyle buyrulmuştur: “Dikkat edin! Muhakkak ki vücutta bir et parçası vardır. O salah bulduğu vakit bütün vücut salah bulur. O bozulduğu vakit bütün vücut bozulur. Dikkat edin o, kalptir.” (Buharî)

Dilin istikameti: Dil, kalbi istikamette tutmaya yarayan en önemli uzuvdur. Denilmiştir ki dil kalbin tercümanıdır, yani kalpteki duyguları ifadeye döker. Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kulun kalbi istikamet bulmadıkça imanı; dili istikamet bulmadıkça da kalbi istikamet bulmaz."

Görüldüğü üzere imanı istikamette tutmak kalbin, kalbi istikamette tutmaksa dilin istikametine bağlıdır. Belki de o yüzden Süfyan es-Sekafî (r.a.) Efendimiz'e (s.a.v.) "Benim hakkımda en çok korktuğun şey nedir?" dediğinde, Efendimiz, kendi mübarek dilini tutarak "İşte budur." buyurmuştu. (Tirmizî)

Gözün istikameti: Kalbin istikamet veya sapmasına neden olan bir diğer uzuv da gözdür. Göz, kalbe tesir etmesi bakımından önemli bir organ. Çünkü göze çarpan her şey kalpte yankı bulur. Kalp gördüğü şeye karşı ya heveslenip meyledecek veya tiksiniş ikrah edecektir.

Gözün haramlardan sakındırılması bu manada çok önemlidir. Çünkü harama bakmak kalbin günaha doğru meyletmesine sebebiyet verir. Bu da kalbin istikametini zedeler. O yüzden kutsî bir hadiste şöyle buyrulur: "Nazar (bakış), şeytanın zehirli oklarından bir oktur. Kim onu benim korkumdan dolayı terk ederse, kalbine öyle bir iman neşvesi ve tatlılığı atarım ki, onun zevkini gönlünün derinliklerinde duyar. (Taberânî)

Keramet istikamette

İnsanoğlunun istikamet üzere olması demek, olağanüstü olaylar göstermesi demek değildir. Kişinin imanında ve ibadetinde istikrar ve sebat göstermesi demektir. Örneğin, ariflerden birine kerametın tarifi sorulduğunda "Doğru yolda yürümek kerametın ta kendisidir." diye cevap vermiştir. Ayrıca kişi halk içinde Hak ile olabiliyorsa, bu onun istikamette olduğunu gösterir.

Kerametın uçup kaçmakta olduğunu zannedenlerden bazıları bir gün büyüklerden birini ziyarete gelmişler.

Aralarında şöyle bir konuşma geçmiştir:

- Efendim falan zat su üzerinde yürüyor.
- Balık ve kurbağa da aynısını yapıyor.
- Falan zat havada uçuyor.
- Kuşlar da böyle yapıyor.

- Falan kişi bir anda doğudan batıya, batıdan doğuya gidip geliyor.
- Bunu İblis de yapıyor.
- Efendim, o halde kemal ve olgunluđun sizce anlamı nedir?
- Dışta halkla, iğte Hak'la olmaktır.

Kaynak: Semerkand Dergisi, Mart 2009 sayısı